

KAZAK TÜRKLERİNİN MUÑLIK-ZARLIK DESTANINDA “ALTIN”

Derya ÖZCAN

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü
Türk Dünyası Edebiyatları Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi
ozcan.derya@yahoo.com

ÖZET

Halkın ortak duygu, düşünce ve bilgi birikimi ile oluşan ve kalıplaşan sözlü gelenek ürünlerinin en kapsamlısı olan destanlar, milletlerin dünya görüşü ve felsefesini yansıtmaları özelliğiyle sağlam, köklü ve zengin bir temele sahiptir. Kazak Türkleri de diğer Türk boy ve topluluklarında olduğu gibi zengin bir kültürel mirasa sahiptir; bu mirasın en önemli varlığı ise destanlardır.

Bu çalışmada, Kazak bilim adamları tarafından her iki türün de özelliklerine sahip olduğu için hem arkaik destan hem kahramanlık destanı kabul edilen Muñlık-Zarlık destanının kahramanı Zarlık'ın altın saçlı olmasından hareketle, metin içinde yer alan diğer altın nesne ve unsurlar üzerinde durulmuştur. Metinde öncelikle altın unsurunun geçtiği temel bölümlere yer verilmiştir. Daha sonra simya, altına dönüştürme, altın madenin diğer madenlere göre üstün tutulmasının sebepleri hakkında çeşitli yazarların görüşlerinden yola çıkılarak en değerli ve soylu sayılan bu madenin destan kahramanına atfedilmesi konusunda bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazak Kahramanlık Destanları, Altın Saç, Altın Nesnelere

“GOLD” IN MUÑLIK - ZARLIK EPIC OF KAZAKH TURKS

ABSTRACT

Epics, formed as a consequence of common feelings, thoughts and knowledge of peoples and as the most comprehensive of the traditional oral products reflect the perspectives and philosophy of a people and therefore have strong and rich bases. Kazakh Turks, like all other Turkic clans, have a rich cultural heritage the most important of which are the epics.

In this paper, setting off from the fact that the Zarlık, the protagonist of the Muñlık- Zarlık epic has golden hair, golden objects and elements in the text have been studied. The text is regarded by Kazakh scholars both an archaic and a heroic epic, because it comprises of the elements of both. In the text, first, the main parts about the golden objects have been studied. Secondly, information is given about the articles of various scholars on alchemy, turning into gold, and why gold is regarded superior to other mines. As a result it is discussed why gold, considered as the most valuable and noble of mines is attested to a hero of an epic.

Keywords: Kazakh Heroic Epics, Golden Hair, Golden Objects

Türk destanları, uçsuz bucaksız zenginliği, derinliği, toplumun millî bilinci meydana getiren birikimlerini yansıtması bakımından eşsiz birer hazinedir. Destanların yazı öncesi dönemde hem yaradılışa ve tanrılara hem de toplumun geçmişine yönelik bilgileri içerdiği bilinmektedir ve en önemli özelliği toplumsal bir görev taşımasıdır. Destanlarda toplum bir bütün olarak düşünülür, kahraman bir bütün adına mücadele eder.

Kazak Türkleri arasında destan türü, “epos, arhaik epos, köne epos, batırlık epos, kaharmandık köne epos, liro-epos, gâşıktık epos, romandık epos, batırlık ertegi, cır, batırlar cırı, tarihi cır, gâşıktık cır, epostık cır, liro-epostık cırlar, liro-epikalık cırlar, dastan, aңыз” gibi adlandırmalarla karşılanmaktadır (Aça, 1998: 23). Bu terimlerden anlaşılacağı üzere, Kazak destanları konularına göre çeşitlilik göstermektedir.

Batırlık epos veya batırlar cırı olarak adlandırılan Kazak kahramanlık destanları, arkaik destanların sonraki dönemlerdeki devamı olarak kabul edilmekte ve diğer Türk boylarındaki kahramanlık destanlarıyla büyük benzerlikler taşımaktadır. Klasik kahramanlık destanları Anadolu sahasındaki destan (epos) kavramıyla da karşılanan kahramanlık hikâyelerini ifade etmektedir (Aça, 1998: 27). Kazak kahramanlık destanlarında çoğu zaman olağanüstü bir şekilde doğan ve hızla büyüyen kahramanın halkı adına mücadelesi söz konusudur. Arkaik destanlardaki bireysel mücadele, kahramanlık destanlarında yerini toplumsal mücadeleye bırakır. Kazak kahramanlık destanları, arkaik destanların pek çok motif ve epizotunu içermektedir. Kazak bilim adamları Alpamıs, Muñlık-Zarlık gibi bazı destanları hem arkaik epos hem de kahramanlık destanı olarak kabul etmektedir.

Muñlık-Zarlık destanının Kazak destanları arasındaki yerini tespit etmek için yapılan tasniflerde bu destanın adının geçtiği örneklerle bakılacak olunursa, kültür kaynaklarına göre Üşkültay Sübhanberdina'nın yaptığı tasnifte Doğu temeliyle kurulan ama Kazak edebiyatında benimsenen, Kazak folklor geleneğiyle yoğrulmuş ve asıl eserler arasında sayılan destanlara örnek olarak Muñlık-Zarlık'ın da verildiği görülebilir (Sübhanberdina, 1993: 3). Muhtar Avezov, destanların hem konu hem de şekil özelliklerini dikkate alarak yaptığı tasnifte Muñlık-Zarlık'ı el poemaları sınıfındaki manzum destanlara dâhil etmiştir (Avezov, 1997: 11). Avelbek Koñıratbaev, Kazak destanlarını, kökü ve türleri bakımından incelediğinde masalsi destanlar arasında Muñlık-Zarlık'ı saymıştır (Koñıratbaev, 1987: 97).

Destanın anılan metnini, kıssacı akın Jüsıpbek Şayhulislamov, 1895 yılında sözlü geleneğe nazım nesir karışımı hâlinde yaşayan varyantları yeniden yazarak 1896, 1899, 1901, 1903, 1905, 1908, 1910, 1911, 1914 ve 1916 yıllarında Kazan'da “Hikâyet Risale-i Muñlık-Zarlık” adıyla

yayımlatmıştır (Süphanberdina, 1995: 368). Destanın, sözü edilen metninin (Süphanberdina, 1995: 10-74) esas alınacağı bu denemede, öncelikle metinde geçen altın madeniyle ilgili kısımlara yer verilip daha sonra bir değerlendirme yapılacaktır.

Destanda anlatıldığına göre, geçmiş zamanda, on bin Nogay yurdunda, Şaşar Han adlı adaletli bir han vardır. Altmış yaşındaki han, altmış kadınla evlense de bir çocuk sahibi olamamıştır. Çocuksuzluk derdiyle sıkıntıda olan hana Hızır yardım eder ve Şaşar Han'ın eşi Kanşayım doğum sancısını çektiği sırada bir cadı gelip yüzüne bir soluk verir. Kanşayım bayılır ve bir oğlan, bir kız dünyaya getirir. Oğlu altın perçemli, kızı gümüş perçemlidir. Ancak altmış hanım, ihtiyar bir cadıdan bu çocukları yok etmesini ister. Cadı da çocukları alıp bir dağa götürür, başlarına bir geyiği anne olarak verir ve Kanşayım'a iki köpek yavrusu doğurduğunu söyler. Cadı onları suya atarken Gayıp eren kırk şiltlen çocukları kurtarır ve Hızır İlyas, kırk şiltlenle birlikte oğlana Zarlık, kıza Muñlık ismini verir. Ana baba yüzü görmedikleri için Zarlık çok güçlü, Muñlık da çok becerikli olur.

Biraz vakit geçtikten sonra Şaşar Han, yiğitleri ile birlikte Şögirli Dağı'na avcılık yapmaya çıkar. Dağ tepesinde parlayan bir şey görür. Yiğitlerine, "Biriniz gidip ne olduğunu öğrenin," der. Hiçbiri gitmez. O zaman han, "Barın sen gidip bak," der. Barın vezir, "Ey, efendim, Kanşayım'ı bir cadı dilinden ölüme gönderdin, şimdi bizden de kurtulmak mı istiyorsun? O dağda bir ejderha var, gidersen kendin git biz korkuyoruz, öldürseniz bile gitmeyeceğiz," der. Han bu söze kızıp kendisi gider. Orada altın perçemli bir çocuğun uyumakta olduğunu görür. Atından iner, onu kucaklar. Çocuk uyandığında yabancı birisinin geldiğini sanıp çok korkar ve babasını iter. Han kalkıp ileriye atılınca çocuk yayını doğrultur.

Zarlık'ın babası Şaşar Han ile karşılaşmasının anlatıldığı bölümde hanın başında altın tacı vardır:

Babasını görünce hürmet edip
 Durmuş attan inip Zarlık bahadır.
 Şaşar Han aniden yanına gelmiş,
 Altın tacı kafasına örtülmüş.
 Babasını gördükten sonra Zarlık
 Yüzünü yıkamış göz yaşlarıyla (Dize no. 1931-1936)

Şaşar Han, çocukları olduğunu yani eşinin iki köpek yavrusu değil de bir erkek bir kız ikizler dünyaya getirdiğini öğrenince çok şaşırır, ağlamaya başlar. Başından altın tacını atar, atından düşüp bayılır. Bu bölüm destanda şu dizelerle anlatılmaktadır:

“Yayımı elime alıp, okumu doğrultup
 Kurtulmuşum babamdan kaçıp.”
 Şanşar Han bu sözü dinlemiş
 Anlatınca hüngür hüngür ağlamış
 O dünya Allah’ım diye Şanşar Han
 Başından altın tacını atıvermiş.
 Geziyormuş Allah’tan evlat isteyip
 Padişah sözü duyup ağlamış
 Ey halkım, evlat işi zormuş,
 Kalmış Şanşar Han attan düşüp
 Çocuğu Kırk Yiğit ortaya almış
 Sırayla görüşmüşler yanına gidip
 On bin Nogay’a hüküm süren Şanşar padişah,
 Oğlunu görüp bayılıvermiş. (Dize no. 1991-2004)

Bu dizelerde altın saç (perçem) ve altın taç olarak karşılaşılan maden, altın saç olarak Kazak Türklerine ait “Kulamergen - Joyamergen” destanında da geçmektedir:

Künayım bir gün nehirden su almaya gider. Altın saçını suda yıkarken bir avuç saçı nehirde akıp gider. Saç deniz kenarında bulunan Bulgar şehrine ulaşır. Denizde avlanan bir balıkçının ağlarına takılan altın saç balıkçı hemen Bulgar şehrinin padişahı Kasım’a götürür. Bu saçın kime ait olduğunu söylemesi karşılığında Kurtka adında bir kocakarı padişahın oğluyla evlenmek ister. Padişah bunu kabul eder. Saça âşık olan padişah Kurtka’dan o kadını kandırıp getirmesini söyler. (Arıkan, 2003: 40)

Altının kullanıldığı destan örneklerini artırmak mümkündür ancak bu, ayrı bir araştırma konusu olacağından tek örnek verilmekle yetinilecektir. Altının diğer madenler arasındaki yerini anlayabilmek için önce simya ve madenlerin oluşumu üzerinde durmak gerekmektedir.

Önemli Çin simyacılarından Ko Hung, madenleri altın veya gümüşe döndürme tekniğine “simya” adını vermiştir. XV. yüzyıl Alman metalürjisinde maden yatağından damarlara ulaşmak madenin doğumuyla bir tutulmaktadır. Bir döllyatağı olarak tasavvur edilen topraktan, zamanından önce doğan embriyonlar olarak düşünülen maden filizlerinin ve bu madenlerin simya ve metalurji sayesinde büyütülerek maddenin son aşaması olan mükemmele, yani altına dönüşebilecekleri fikri Asya ve Afrika kültürlerinde de yer alan temel fikirdir (Eliade, 2002a: 93-96). Yani her

maden filizi, toprak ana içinde yeterince kalsa altın olarak dünyaya gelecektir. Ancak türlü sebeplerle zamanından önce dünyaya gelen bu madenler, simya yoluyla altına dönüştürülebilmektedir. Altın, madenlerin en mükemmel ve en son hâlidir.

Altının diğer madenlere oranla neden daha önemli olduğu konusunda Eliade, altın maden filizinin göğün, özellikle de güneşin etkisi altında doğduğunu, ateşin yakıp yok edeceği hiçbir özellik taşımadığını ve ateşin buharlaştırabileceği hiçbir nem barındırmadığını bildirmektedir (Eliade, 2002a: 93-96). Bu özelliğiyle altın diğer madenlerden ayrılmaktadır.

Öyleyse, destan kahramanlarının altın saçlı oluşu, hatta biraz daha genişletilecek olunursa altından yapılmış bir nesne (taç, silah vb.) taşıması nedeniyle, kahramanların da insanlar arasında yüceltilmiş kişiler olduğu sonucuna varılabilir. Bilinmektedir ki kahramanlar diğer insanlardan farklı özellikler taşırlar. Olağanüstü doğumları, fiziksel özellikleri, gösterdikleri başarılar bakımından özel oldukları her fırsatta vurgulanan kahramanlar bir madenle temsil edilecekse bu elbette ki altın olmalıdır.

Hint simyacılığında ise ay (gümüş) ve güneş (altın), bir kadın ve erkek olarak düşünülmüştür. Muñlık-Zarlık destanında da kız çocuk gümüş saçlı, erkek çocuk altın saçlıdır. Ataerkil döneme geçiş ile erkeğin toplum hayatında daha önemli bir yere sahip olması nedeniyle en önemli madenin erkeğe atfedilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Çalışma, altın madeni ve nesnelerin farklılaşp dönüşmesi hususundaki görüşlere yer verilerek geliştirilmeye çalışılacaktır. Eliade'ye göre madenler, varoluşun kutsal olmayan yanlarını oluşturan unsurlar değildirler; onlar dünya dışı alanlardan gelmektedirler. İster gökten düşmüş isterse toprağın bağrından çıkarılmış olsunlar, her durumda "başka bir yer"den gelmektedirler. Doğal olarak insana ait olmayan her şey, onun yakınında olmayan her şey varoluşun âdemi hâline katılmayan her şey gizemli, kutsanmış ya da şeytanidir. Çünkü bu onun doğasını değiştirir. Madenler de insanın doğasını değiştirip onun varoluş koşullarını biçimlendirmektedirler (Eliade, 2002a: 54-55). Destan kahramanı da diğer toplum bireylerinden farklılaşmış, kutsanmış olandır. O hâlde Muñlık-Zarlık'ta olduğu gibi Zarlık'ın altın saçlı oluşu daha doğumundan itibaren onun farklı olacağını, başka bir ifadeyle soyluluğunun işaretidir.

"Altının 'soyluluğu' olgunlaşmış meyve olmasındandır; öteki madenler 'bayağıdır' çünkü olgunlaşmamışlardır. Doğanın tek arzusu mineral krallığının tamamlanması, tamamen 'olgunlaşmasıdır'" (Eliade, 2002b: 80) diyen Eliade'ye göre, "Altın olgundur ve uğraşılırsa her maden maddenin en mükemmel haline ulaşabilir, yani 'altın' haline gelebilir". Eliade, bu işle uğraşan, yani madeni altına dönüştürerek mükemmelleştirmeyi deneyen "Doğu Simyacıları"nın aslında kendi

kendilerini mükemmel kılmaya çalıştıklarını; bunların kendi bedenleri üzerinde (çileci alıştırmalarla) ve “kendi bilinci” üzerinde (yogayı, meditasyonu, yoğunlaşmayı uygulayarak) çalışmak yerine, kendi durumunu kendi dışına yansıtarak adi madenlerde “saf” olmayan mistik bir beden bulmaya ve bunları saflaştırmaya çalıştıklarını belirtmektedir (Eliade, 2002a: 100).

Simyacıların aslında insanoğlunun basit madenleri altına dönüştürme uğraşını doğayı tamamlayarak kendini tamamlamaya çalışması olarak yorumlamak mümkündür. Eski Türklerin düşünce ve inanç sisteminde insan-tabiattaki bütünleşmesi hatta aynileşmesine sık sık rastlanmaktadır. Türkler de diğer insanlar gibi, evrenin bir parçası olarak yaşamak ve öyle kalmak, tabiattaki olayları izlemek, ona saygılı olmak için kendi kozmik sistemlerini kurmuşlardır (Türkmen, 1999: 175-181). Dolayısıyla basit madenin işlenip mükemmel olan altına dönüştürülmesi, insanın türlü çabalarla daha doğrusu çilelerle tasavvuftaki insan-ı kâmil mertebesine ulaşmasıyla eş değer olarak düşünülebilir.

Altın, Muñlık-Zarlık destanında ikizlere yardım eden Hızır’ın onlara bakması için yanlarına getirdiği geyiğin tasvirinde de karşımıza çıkmaktadır. Bir gün geyikle karşılaşan Şanşar Han, başı altın, gövdesi gümüş bu geyiği öldürmek istemez. Diri olarak yakalamak için onu takip etmeye başlar. Aynı zamanda Zarlık da bu geyiğin peşine düşmüştür. Aslında o geyik, baba ile oğlu peşine takarak onları karşılaştırma niyetinde olan Gayıp erenlerden biridir.

Keskin nişancıydı Şanşar Han
 Yolda olmuş geyik için iki gözü,
 Şögirli’nin dağına geldiği zaman
 Padişah bir geyiğe nişan almış
 Bu geyiğin kafası altın, ardı gümüş,
 [...]
 Şanşar Han’ın üstünden atlamış
 Geyik sarı düze yönelmiş.
 [...]
 Dağ başında yürümüş Zarlık çocuk
 O geyik Zarlık’ın yanına gelmiş
 Zarlık Han, o geyiği görmüş,
 Dağda gezen çocuğa sıra gelmiş.
 Atını döndürüp Zarlık çocuk,
 Geyiği yakalamak için kovalamış.

Zarlık Han kamçı basmış Gülsarı ata
 Geyik kaçmış dağ geçidine.
 Gülsarı at kızdığından çabuk koşmuş,
 Zarlık Han bir saat içinde yetişmiş.
 Geyiğin yanına gelmiş Zarlık
 Yanına iki yiğit gelmiş daha.
 O geyik bir kayaya zıplayıp çıkmış
 Cemaat, kulak verip dikkatle bak.
 O geyik adam olmuş aksakaldı,
 Görmüş de Zarlık hayret etmiş.
 “Çocuğum neden kovalıyorsun!” diye,
 O adam Zarlık Han’a sual açmış.
 O geyik Zarlık Han’ın pirleri imiş,
 Gaip eren kırk şiltenden biri imiş.
 Zarlık’la Şanşar Han’ı kavuşturmak için,
 Şahit olarak arasında yürümüştü. (Dize no. 1870-1912)

Destanda geçen “başı altın, ardı gümüş geyik” tabiri, Ay Altındaki Aybarşa Güzel ve Han Kızı gibi birçok Kazak efsane ve masalında kullanılmıştır. Başu veya boynuzu altın, kuyruğu gümüş olan geyiğin hem yaruk hem kararık özellikler taşıdığını belirten Arıkan, altın madeninin gök unsuru, gümüş madeninin ise yer / su unsuru olduğunu vurgulamaktadır (Arıkan, 2005: 401-413). Bu noktada, öncelikle geyik motifi üzerinde kısaca durulup daha sonra “yaruk” ve “kararık” ilkelerine dönülecektir.

Destanda “Gayip Eren” olarak geçen “Kayberen”in “dağdaki geviş getiren hayvanların hamisi” olduğu *Kırgız Epik Terimler Sözlüğü*’nde yer almaktadır (Yayın, 2008). Kayberen, Kırgız Türklerinden Bugu soyunun türeyiş efsanelerinde yer alan “geyik ana”dır. Cengiz Aytmatov’un *Beyaz Gemi* romanında yer alan “Geyik Ana Masalı”, Kayberen’in yani Bugu soyunun türeyiş efsanesidir. Buna göre, eski zamanlarda hepsi öldürülen Kırgızlardan, o sırada ormanda olan bir oğlan ve bir kız kurtulurlar. Bu çocukları da bulan askerler onları öldürmesi için yaşlı, topal bir kadına verirler. Kadın onları ırmağa atacağı sırada beyaz boynuzlarının güzelliği dikkat çeken Geyik Ana adlı dişi bir geyik, yaşlı kadına kendisinin ölen ikizleri yerine bu çocukları ona vermesini ister. Yaşlı kadın, insanların nankör olduğunu söylese de, geyik çocukları alıp Isık Göl tarafındaki dağlara götürür. Bu çocukları büyütür, çocuklar büyüyünce evlenirler ve Bugubay adında bir oğulları olur. Bugubay, Kıpçak soyundan bir kızla evlenir ve böylece çoğalırlar. Bugubay ölünce oğulları babalarının geyik soyundan

geldiğini anlatmak için mezarının başına beyaz geyik boynuzu asmak isterler. Böylece her ölenin mezarına boynuz asmak ve bu yüzden geyik öldürmek bir gelenek hâline gelir. Uzun yıllar boyunca dostça yaşayan Bugulular ve boynuzlu beyaz geyiklerin dostluğu bu avlar nedeniyle bozulur. Geyikler artık onlardan kaçmaya başlar. Bu sebeple insanlara gücenen Geyik Ana, Isık Göl'e veda ederek insan ayağının basamayacağı yerlere tüm soyunu alarak göç eder ve bir daha gelmeyeceğine yemin eder (Yayın, 2008: 270-271).

Bu efsanede yer alan yaşlı, topal kadın, Muñlık-Zarlık destanındaki mıstan kempiri yani ihtiyar cadı kadını; ırmağa atılmak üzere olan biri kız biri erkek çocuklar, Muñlık ve Zarlık adlı ikizleri; suya atılmak üzere iken Geyik Ana'nın çocukları kurtarması da Gayıp Erenlerin çocukları kurtarıp başlarına bir geyiği anne olarak vermesini anımsatmaktadır. İki anlatma arasındaki bu benzerlikler dikkat çekicidir.

Geyik, Türk mitolojisinin kökleri mezolitik devre kadar inen en eski simgelerinden biridir. Gök ve yer unsurlarına bağlı olarak diğer birçok hayvanla ortak özellikler gösterir. Şaman törenlerinde suretine bürünülen hayvan-ata ya da ruhlardan biridir. Bu nedenle şaman elbisesi ya da davulu üzerinde temsili olarak ya da ona ait bir parçayla görülebilir (Çoruhlu, 2002: 142-143). Geyik, Türkler için kutsal bir hayvandır. Bazı Türk boylarında ongun, totem bir hayvan olmuştur ve mitolojisinde, efsanelerinde ve türeyiş destanlarında önemli rol oynamaktadır. Metinlerde çoğunlukla dişi geyikten bahsedilmektedir. Geyik, belki de narin, esnek ve ince vücut yapısından dolayı, bir yandan da dişiliği ve bereketi simgelemektedir. Geyikleri bir tür koruyucu dişi ruhu, yarı tanrısal güç veya ilahe olarak algılamak mümkündür. Geyiğin başının altın, vücudunun gümüş oluşu Türk mitolojisinde çok önemli bir yere sahip olan bu hayvanın önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Altın, parlaklığı nedeniyle "yaruk" yani "göksel" unsurlar içerisinde yer almaktadır. Altın-Temür kazguk (Kutup yıldızı) ilişkisinden yola çıkılarak bu madenlerin gök unsuru sayıldığı bilinmektedir (Arıkan, 2006: 16). Tüm yıldızların, yıldız kümeleri ve gezegenlerin Gök ve Yer'le ilişkisini sağlayan Kutup yıldızı (Kuzey yıldızı veya Demirkazık Yıldızı) ise göğün direği sayılmaktadır (Çoruhlu, 2002: 26). Türklerde birini geyiğin birini ejderin çevirdiği zamanı belirleyen iki çark vardır. Hem yaruk (beyaz) hem kararık (kara) ilkesine bağlı olan geyiğin başı altın, kuyruğu gümüştür. Altının gök, gümüşün yer / su unsuru olduğu bilinmektedir. Geyiğin yer ile gök arasında dönmesiyle zaman çarkı döner (Arıkan, 2005: 401-413). Zaman çarkını döndüren geyiğin altın başı gök unsurunu, gümüş kuyruğu da yer unsurunu temsil ederek bir bütünü oluşturmaktadır.

Sonuç olarak altın, toprağın doğurduğu en mükemmel madendir. Diğer madenlerin yolculukları altın olamadan çeşitli engellerle sona ermiştir

ve ancak simya ile değişime uğrayarak altına dönüşebilirler. Altın, soyludur ve ideal olandır. Simyacıların basit madeni altına dönüştürme serüveni aslında kendini olgunlaştırmasını sembolize eder. Altın, güneşin simgesidir; parlaklığı nedeniyle göksel unsurlar içinde yer alır ki bu onun kutsal kabul edilmesine sebep olan diğer bir özelliğidir. Destan kahramanları da kutsal kabul edilmektedir. Toplumdaki diğer bireylerden farklıdır. Birçok destan kahramanı taşıdığı olağanüstü nitelik ve yetenekler sayesinde tanrılaştırılmış, başka bir ifade ile kutsallaştırılmıştır. Her insanın yapamayacağı işleri yapar, olağanüstü varlıklarla mücadele eder ve bu mücadeleyi başarıyla sonuçlandırır. Kahramanlık destanlarının ideal özelliklere sahip kahramanı ile madenlerin en soylusu olan altının destanlarda bu şekilde birleştirilmesi, çocuğun altın saçlı olması veya padişahın altın taç takması insan-tabiat bütünleşmesinin önemli örneklerindedir.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (1998). Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arıkan, M. (2003). Kazak Sözlü Kültür Geleneğinde Arkaik Destanların Tipolojik Özellikleri. Yayınlanmamış doktora tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arıkan, M. (2005). Bursa Halk Kültüründe Eski Türk İnançlarının İzleri ve Bunların Türk Dünyası Sözlü Anlatımlarındaki Yansımaları. *II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Kitabı Cilt II.* (401-413). Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Arıkan, M. (2006). Türk Sözlü Geleneğinde Ayrıntılar-2: Hayvan Ata Kültü mü Atalar Kültü mü? *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 6 (1), 13-18.
- Avezov, M. (1997). *Makaleler.* (Haz). Zeyneş İsmail ve Ahmet Güngör. Ankara: Bilig Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2002a). *Babil Simyası ve Kozmolojisi.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2002b). *Asya Simyası.* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Koñıratbaev, A. (1987). *Kazak Eposı Jene Türkolgiya.* Almatı: İlim Bas.
- Sübhanberdina, Ü. (1993). *Batırlık Dastandar.* Almatı.
- Sübhanberdina, Ü. (1995). *Ğâşıktık Dastandar.* Almatı.
- Türkmen, F. (1999). Eski Türklerin İnançlarında Tabiat Kültü. *Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 3, 175-182.
- Yayın, N. (2008). *Kırgız Epik Terimler Sözlüğü.* İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.